

TÜRKİYEDE HOSTİLİTENİN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ?*

Dr. Hüseyin ÜNÜBOL** & Doç. Dr. Gökben HIZLI SAYAR***

ÖZET

Hostilite ya da düşmanlık, kaynağını kontrol edilemeyen öfke patlamaları, kızgınlık ve saldırganlık duygularından alan zorlanmadır. Kişiyi şiddete iten psikolojik etmenler arasında en önemlilerden birisi hostilitedir. 1 Eylül 2018-9 Şubat 2019 tarihleri arasında Türkiye genelinde yürütülen, Türkiye Bağımlılık Risk Profili ve Ruh Sağlığı Haritası (TURBAHAR) çalışmasının ana hedefleri 18 yaş ve üzeri nüfusta, sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanımı yaygınlığını saptamak; risk gruplarını belirlemek; belirtilen kimyasal ve davranışsal bağımlılıklarla ilgili olabilecek psikolojik risk faktörlerini incelemektir. Bu çalışma ile Türkiye genelinde 24438 (12269 erkek ve 12169 kadın) kişiyle yüz yüze görüşülerek elde edilen veriler analiz edilmiştir. Katılımcılar klinik psikologların gözetimi altında, öz bildirim ölçeklerini doldurmuşlardır. Hostilite skorları Kısa Semptom Envanterine ait bir alt ölçekten elde edilmiştir.

Sosyodemografik veri formuyla kişinin madde kullanımları, türleri, medeni durumu, yaşı ve cinsiyeti bilgilerine göre hostilite skorlarındaki farklılık ölçülmüştür. Türkiye'nin ruh sağlığı alanındaki en geniş örnekleme sahip olan çalışma, hostilitenin farklı sosyodemografik özelliklerden etkilendiği, yaşla birlikte azaldığı, bağımlı yapıcı madde kullanan bireylerde yüksek olduğu gösterilmiştir. Türkiye'de şiddete dönebilecek hostilitenin yönetilmesi açısından ülke genelinde bir politika planlanabilir. Genç yaşlardaki hostilite yüksekliğinin önüne geçilebilmesi için duygu farkındalıklarına, duygu düzenleme becerilerine yönelik eğitimlerin olması faydalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Hostilite/Düşmanlık, Bağımlılık, Risk Profili, Duygu Haritası, Öfke, Türkiye

* Bu tebliğ, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından 15-16 Kasım 2019 tarihinde Ankara'da düzenlenen "Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı"nda sunulmuştur.

** Üsküdar Üniversitesi, Tıp Fakültesi, huseyin.unubol@uskudar.edu.tr,

*** Üsküdar Üniversitesi, Tıp Fakültesi, gokben.hizlisayar@uskudar.edu.tr

Giriş

Öfke, günlük yaşamda en sık görülen duygusal deneyimlerden biridir (Scherer vd., 2004). Aynı zamanda birçok çalışma öfkenin en sık tanınan duygulardan biri olduğunu göstermiştir (Scherer & Tannenbaum, 1986; Shaver vd., 1987; Wallbott & Scherer, 1986). Araştırmalar, yetişkinlerin çoğunun öfke ve üzüntü, mutluluk ve korku gibi diğer duyguları ayırt etmekte çok az zorluk yaşadığını göstermektedir (Russell & Fehr, 1994). Bununla birlikte bu ayrım, hayal kırıklığı, sitem ve kızgınlık gibi diğer “öfke benzeri” duygular söz konusu olduğunda daha az belirginleşmektedir (Berkowitz & Harmon-Jones, 2004; Smith & Kirby, 2004). Literatürde de bu karışıklığı görmek mümkündür. Öfke ile ilgili sayısız makalede öfke, hostilite (düşmanlık), saldırganlık ve hayal kırıklığı gibi kavramların birbirinin yerine kullanıldığını görülmektedir; bu da literatürün entegrasyonunu zorlaştırmaktadır (Wilkowski & Robinson, 2008).

Sosyologlar, öfkenin karmaşık fizyolojik süreçlerini, nörobiyolojik yollarını ve yüz ifadeleri gibi bazı biyolojik belirteçlerin önemini fark ediyor olsa da, öfkenin öznel ve algısal deneyimlerine odaklanma eğilimindedirler. Özellikle, daha geniş bir nüfusa dayalı yaklaşımdan öfkeyi araştıran birçok sosyolog, tipik olarak öfkenin öz bildirimlerine güvenmektedir. Örneğin, yakın zamanda yapılan bazı büyük ölçekli anketlerde öfke, hafif ila daha şiddetli (örneğin, rahatsız, öfkeli, hiddetli) ve davranışsal ifade (örneğin, birine bağırarak, şiddete varan davranış) arasında değişen bir yelpazede değerlendirilmiştir (Mirowsky & Ross, 2002). Buna bağlı olarak hostilite boyutu öfkenin düşünsel bir alt yapısı olarak kategorize edilmiştir. Böylelikle saldırganlığın en temel prediktörleri arasında hostilite ve öfkenin yer aldığı vurgulanmıştır.

Öfke ve korku, sırasıyla savaş veya kaç tepkisine yol açabilecek tehditlere karşı iki zıt tepki olarak nitelendirilir. Strese karşı verilen tepki olarak nitelendirilen bu modelde, tehdit gibi durumlara yanıt olarak öfkeye neden olabileceğine ve böyle bir öfke ifadesinin neye benzeyebileceğine (örn. kaş çatma, fiziksel saldırganlık) ilişkin genel tahminlere izin verir (Everly, 2012). Bu model insanı genel olarak ele alırken bireysel farklılıkları öngörmez. Duyguların boyutsal modelleri, öncelikle duyguların öznel hissi veya deneyim bileşenine odaklanır. Genel olarak, hissin değeri (iyi ya da kötü hissetme) ve uyarılma derecesi (hissedilenin aktivasyonu derecesi) olmak üzere iki boyut önerir ve duyguların bu öznel duygu alanı içinde olduğunu iddia eder. Örneğin Russell (2003) “çekir-

dek etkinin”, bu iki boyutlu uzay içinde yer alan bir durum ya da olaya karşı gelişen birincil duygusal tepki olduğunu iddia etmektedir. Bu modelde öfke, güçlü, negatif değerli ve yüksek aktivasyon derecesiyle karakterizedir. Buna ek olarak bir kişinin “kötü”, “üzgün” veya “suçlu” hissetmektense “öfkeli” hissini ifade etmesini kişinin daha önceki deneyimleri, öğrenimleri ve sosyal normlarıyla ilişkilidir. Çocukluk döneminde her yaşadığı durumu öfke veya rahatsız edici olarak etiketlediğinde ya da bir başkasının buna benzer durumları bu şekilde etiketlediğini gözlemlediğinde, bu yaşanan durum hakkında bir bilgi çıkarır. Bu bilgileri hafızada benzerleriyle birlikte depolar. Bu nedenle de bireyler yaşamları boyunca farklı duyguların “nasıl hissettiklerini” ve “nasıl göründüğünü” gösteren bir dizi örnek edinmekte ve bunları bulanık kategoriler olarak saklamaktadır (Russell & Fehr, 1994). Eğer birey çocukluk döneminde gerekli olan duygusal farkındalığı ailesinden alamazsa zaman birçok duygu ayırtamayacak ve öfke olarak kategorize edilecektir.

Gelişen duygu sosyolojisi araştırma alanı için bir gündem oluşturmak amacıyla Gordon (Gordon vd., 2011) bir bireyin sosyal konumunun, kendisine yöneltilen veya içinde uyanan duyguların türünü, sıklığını ve yoğunluğunu belirlediğini öne sürmüştür. Bu iddia, sosyal tabakalaşmanın temel boyutlarının öfke dahil duyguları etkileme biçimlerinin sosyolojik analizleri için bir şablon sağlamıştır (Mirowsky vd., 1996; Ross & Van Willigen, 1997; S. Schieman, 2000). Bu çabalar, yaş, cinsiyet ve sosyal sınıfın, sosyal katmanlaşmanın duyguyla ilgili süreçler ve sonuçlar üzerindeki en etkili boyutları arasında ortaya çıktığı sosyal bir “duyguların epidemiyolojisine” katkıda bulunmuştur (Smith-Lovin, 1995; Thoits, 1989).

Öfkeyle ilgili yapılan sosyolojik çalışmalarda en öncelikli araştırılanların başında yaşlı bireylerin genç bireylere göre öfke ifade boyutları arasında bir farkı olmuştur. Genel olarak yaşlı bireylerin ortalama öfke boyutlarının genç bireylere göre çok daha düşük olduğuna dair somut kanıtlar üretilmiştir (Carsensen vd., 2000; Mirowsky & Ross, 2002). Görünüşe göre yaşlı yetişkinler, gençlere kıyasla daha az öfkeleniyor ya da daha az öfke bildiriminde bulunuyorlar. Yaşlı yetişkinlerin öfkelenedikleri kişilerle daha az konuştukları, öfkeyi kıskırtan durumlar hakkında daha farklı düşünmeye çalıştıkları, alkol ya da madde alarak öfkelerini bastırmayı daha az tercih ettikleri de çalışmalarda gösterilmiştir. Diğer taraftan öfke duygularının ortalama süresi, öfkeye verdikleri yanıtın uygun olduğunu düşünme eğilimi genç erişkinlerden farklı olma-

dığı da bir diğer sonuçtur (S. Schieman, 2000; Simon & Nath, 2004; Stets & Tsushima, 2001). Bu temel sosyal kalıplar öfkeyle ilgili süreçlerde yaş farklılıklarının altını çizmektedir. Yine de gelecekteki araştırmalar, bireylerin öz bildirimlerinde önyargıların yaştan bağımsız olduğu göz ardı edilmemelidir.

Yaş ve öfke sıklığı arasındaki ilişki göz önüne alındığında nedenleriyle ilgili daha detaylı değerlendirilme yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, yaş ile birlikte sosyal statü, yaşam seyri gibi çeşitli sosyal tabakalaşma değişkenlerinin öfkeye etkisi de inceleme altına alınmıştır. Toplumlar ve kültürler arasındaki araştırmalar, duyguyla ilgili deneyimlerin (negatif ve pozitif) tipik olarak iş veya aile rollerindeki ilişkilerle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır (Scherer & Tannenbaum, 1986). Genç bir yetişkinin deneyimlemeye yeni başladığı yakın ilişkilerin sürdürülmesi, aile kurması, hayatta kalması için gerekli statü ve iş sahibi olma süreci yaşlılara göre çok daha zorlanmasına neden olabilecek bir takım değişkenlerdir (Scott Schieman, 1999). Aynı zamanda yaşlı bireylerin kendi yaşamındaki özgürlüğü kısıtlayan küçük çocuk sahibi olma ve buna bağlı zaman kaybına tahammülsüzlük gibi durumlarla karşılaşma ihtimali çok daha düşüktür (Bianchi vd., 2006; Mattingly & Sayer, 2006). Aynı zamanda yaşlı bireyler, genç yetişkinlere kıyasla daha az ekonomik zorluk yaşamakta (Mirowsky & Ross, 2017), iş ve ev dengesini daha rahat kurmakta (Mennino vd., 2005), işlerinden daha az memnuniyetsizlik duymakta (Kalleberg & Loscocco, 1983) ve iş yerindeki kişilerle daha az çatışmaya girmektedir (Scott Schieman & Reid, 2008).

Sosyolojik açıdan öfke, kısmen statü ve güçle bağlantılı erkeksi bir duygu olarak görülmektedir (Mirowsky & Ross, 1995). Diğer birçok duygu için kadın cinsiyetin erkeklere göre duygularını daha fazla ifade ettikleri, daha yoğun yaşadıkları gösterilmiş olsa da (Johnson & Shulman, 1988), öfke için bunu erkeklerin lehine söylemek daha olasıdır (Fabes & Martin, 1991). Ama nüfusa dayalı olan çalışmalar bu farkı göstermekte sonuçsuz kalmıştır. Schieman ve arkadaşları, 1996 yılında yapılan genel popülasyondaki bir çalışmanın verilerini analiz etmişler; kızgın ve öfkeli hissetme sıklığında cinsiyete göre farklılaşmadığını göstermişlerdir (Scott Schieman, 1999). Hatta bazı çalışmalarda kadınların öfke bildirim sıklıklarının daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Mirowsky & Ross, 2002; Strachan & Dutton, 1992). Genel epidemiyolojik çalışmalar, öfke şiddeti ve öfke bildirim sıklığı açısından cinsiyetteki net üstünlüğü henüz ortaya koymamıştır.

Hostilite, bir bireyin kişilerarası ilişkilerindeki olumsuz bilişsel, duygusal ve davranışsal özellikleri içeren geniş bir psikolojik kavramdır. Hostilite alanındaki özellikler alınganlık, öfke, güvensizlik ve saldırganlığı içerir (Barefoot vd. 1989). Hostilite ve öfke arasında keskin bir ayrım yapmak oldukça güçtür. Ancak öfke geniş bir yelpazede yaşanan duygu yoğunluğunu, hostilite ise nesnelere yok etmeye veya diğer insanlara zarar vermeye yönelik saldırgan davranışları motive edici bir dizi çağrışımı ifade eder (Leyse-Wallace 2013). Hostilite kişinin saldırgan davranışlarını harekete geçirebilen bir kavram olarak ifade edilir (Özmen, 2006). Toplum içerisinde hostilitenin değerlendirilmesi, hangi sosyodemografik özelliklerin etkilediğinin belirlenmesi, saldırganlığın ve şiddetin önlenmesi açısından oldukça önemli bilgiler sunabilir.

1. Yöntem

1.1. Amaç

Toplumda şiddeti önleme çalışmaları, toplumsal sorunları en aza indirmek, toplumda sağlıklı davranışların gelişmesini sağlamak, toplum içindeki bireylerin esenliği ve sonraki kuşakların ruh sağlığı sağlam bireyler olarak yetişebilmesi için gereklidir. Doğru önlemler alınabilmesi için sorunun yerinde saptanması önem taşımaktadır. Şiddet davranışı ve bireyleri şiddete yönlendiren psikolojik etmenler üzerine Türkiye’de yapılmış mevcut çalışmalardan elde edilen veriler kısıtlı ve dağınık haldedir. Mevcut sosyal politikaların etkililiğinin değerlendirilmesi, şiddet davranışının önlenmesi için şiddet davranışı için risk faktörlerine yönelik ulusal temsil gücü olan, kapsamlı ve karşılaştırılabilir, güncel verilere ihtiyaç vardır. Bu araştırmanın amacı ülkemizin farklı bölgelerinde hostilite ile ilgili belirtilerin görülme sıklığının ve hostilite için riskli grupların tespit edilmesidir. Araştırmanın hedefleri şunlardır:

- 18 yaş üzeri ve her iki cinsiyeti temsil eden genel toplumda hostilite yaygınlığını belirlemek.
- Daha yüksek hostilitenin izlendiği yaş grubu, yaşanan bölge, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumunu belirlemek.

1.2. Prosedür

Araştırma desen ve içeriğine, Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu tarafından B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.06 / 2018 /800 sayı ve 03.09.2018 tarih ile etik açıdan uygunluk onayı verilmiştir.

Bu araştırmada, Türkiye Bağımlılık Risk Profili ve Ruh Sağlığı Haritası (TURBAHAR) çalışmasında (Ünübol & Sayar, 2019) toplanan verilerden dört grubu analiz edilmiştir.

1. Sosyodemografik veriler
2. Sigara, alkol ve madde kullanım verileri
3. Hostilite puanı verileri

Veri toplama aşaması 2018 yılının Eylül-Aralık aylarında gerçekleştirilmiştir. TURBAHAR, önceden yapılandırılmış bir anket formuyla verilerin toplandığı, kesitsel bir araştırmadır. Veriler, kişilerle yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir.

Örneklem Türkiye genelinde 26 İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması ikinci kademe (İBBS-2) bölgesinden alınan verilerden oluşmuştur. Türkiye’deki İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması, TURBAHAR’ın örneklem seçiminde ağırlıklı olarak tabakalı küme örnekleme yaklaşımıyla kullanılmıştır. Araştırmadaki katılımcılar okullar, belediye binaları, özel şirketler gibi çeşitli çalışma alanları ve muhtarlık, ortak kamu alanları, kurslar, yardım dernekleri gibi kamu alanlarındaki bireylerden gönüllülük esasına göre ve kadın erkek eşit sayıda seçilmiştir.

TURBAHAR saha çalışmasında 125 klinik psikolog “saha araştırmacısı” olarak görev almıştır. Ölçeklerle ilgili yönergeler hem sözel olarak hem de yazılı olarak verilmiştir. Okur- yazar olmayan katılımcılara tüm sorular araştırmacı tarafından okunmuştur. Anketlerin doldurulması ortalama 45 dakika almıştır. Çalışmanın verileri SPSS-21 kullanılarak analize tabii tutulmuştur. Araştırmada ölçek uygulanmakla birlikte ölçekten elde edilen veriler IBM SPSS 21.0 “*Statistical Package for the Social Sciences*” paket programıyla analiz edilmiştir. Analizlerdeki anlamlılık düzeyi $p \leq .05$ olarak belirlenmiştir.

1.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, istenilen verilerin toplanmasında demografik bilgilere ilişkin soruların olduğu araştırmacı tarafından hazırlanmış Sosyodemografik Bilgi Formu, Kısa Semptom Envanteri Ölçekleri kullanılmıştır.

Kısa Semptom Envanteri (KSE) (Brief Symptom Inventory): 53 maddelik kendini ölçmeye ait bir envanterdir. Normal örneklerde olduğu gibi, farklı psikiyatrik ve medikal hastalıklarda ortaya çıkabilecek bazı psikolojik uyarıcılar belirlemek amacıyla geliştirilmiş çok boyutlu bir belirti tarama ölçeğidir (Şahin & Durak, 1994). Çalışmada bu ölçekten alınan hostilite puanları analize dâhil edilmiştir.

2. Bulgular

Araştırmaya Türkiye'nin tüm bölgelerini ve 26 IBBS-2 bölgesini kapsayacak biçimde 24498 birey katılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18-81 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması tüm grup için 32.3 ± 11.06 yıl, kadınlar için 31.22 ± 10.7 yıl ve erkekler için 33.13 ± 12.7 yıl olarak saptanmıştır (Tablo 2). Ülke genelinde katılımcıların 6427'si (%26.2) 18-23 yaş arası (early emerging young adult-erken yetişen genç erişkin), 6543'ü (%26.7) 24-29 yaş arası (late emerging young adult-geç yetişen genç erişkin), 5484'ü (22.4%) 30-38 yaş arası (young adult- genç erişkin) ve 6040'ı (24.7%) 38 yaş üstü (adult-erişkin) orta yaş olarak sınıflanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Değişkenlere Göre Dağılımları

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Erkek	12.302	50,2
	Kadın	12.191	49,8
	Toplam	24.493	100,0
Eğitim	İlkokul	1.525	6,2
	Ortaokul	1.465	6,0
	Lise	6.398	26,1
	Üniversite	13.351	54,5
	Yüksek Lisans	1.740	7,1
Medeni	Toplam	24.479	100
	Evli	10.554	43,1
	Bekâr	13.048	53,3
	Ayrılmış	872	3,6
	Toplam	24.474	100

Yaş Grup	18-23	6.413	26,2
	24-29	6.529	26,7
	30-38	5.470	22,4
	39'den fazla	6.026	24,7
	Toplam	24.438	100
Çocuk Sayısı	0	14.866	60,7
	1 çocuk	3.413	13,9
	2 çocuk	4.342	17,7
	3 + çocuk	1.870	7,7
	Toplam	24.491	100

Tablo 2. Yaş Dağılımı

Cinsiyet	N	Minimum Yaş	Maximum Yaş	Ortalama Yaş	Standart Sapma
Erkek	12.269	18,00	81,00	32,26	11,056
Kadın	12.169	18,00	78,00	31,22	10,666
Toplam	24.438	18,00	81,00	31,74	10,876

Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, evli, bekâr ve ayrılmış bireylerin oranı erkeklerde sırasıyla %43.3, %54.4, %2.3; kadınlarda ise sırasıyla %42.9, %52.2, % 4.9 olarak (Tablo 3) bulunmuştur. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, %6.2'sinin ilkokul ve altı, %6'sının ortaokul, %26.1'inin lise, %54.6'sının üniversite ve %7.1'inin lisansüstü eğitim düzeyine sahip oldukları izlenmiştir (Tablo 1). İlkokul, üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyleri kadınlarda, ortaokul ve lise eğitim düzeyi ise erkeklerde hafifçe daha yüksektir. Ancak aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Cinsiyete Göre Eğitim ve Medeni Durum Özellikleri

		Cinsiyet			
		Erkek	%	Kadın	%
Medeni Durum	Evli	5.325	43,3	5.229	42,9
	Bekâr	6.687	54,4	6.361	52,2
	Ayrılmış	281	2,3	591	4,9
Eğitim	İlkokul	647	5,2	878	7,2
	Ortaokul	851	6,9	614	5,0
	Lise	3.474	28,2	2.924	24,0
	Üniversite	6.496	52,8	6.854	56,2
	Lisan üstü	827	6,7	913	7,4

Kısa Semptom Envanteri aracılığı ile değerlendirilen hostilite puanlarının yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, hostilite puanının azalan yaşla birlikte istatistiksel olarak anlamlı biçimde arttığı izlenmiştir (Tablo 4). En yüksek hostilite düzeyine sahip grubun 18-23 yaş katılımcılar, en düşük hostilite düzeyine sahip grubun ise 39 yaş ve üstündeki katılımcılar olduğu, tüm gruplar arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır (Tablo 4). Hostilite Puanları Cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı ($p=0,037$) düşük seviyede bir fark saptanmıştır (Tablo 4). Hostilite puanlarının eğitim düzeyi gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, en yüksek hostilite düzeyine sahip grubun ortaokul eğitim düzeyine sahip katılımcılar, en düşük hostilite düzeyine sahip grubun ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcılar olduğu saptanmıştır. Lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcıların hostilite puanları diğer tüm gruplardan istatistiksel olarak anlamlı biçimde düşüktür (Tablo 4). Hostilite puanlarının medeni durum gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, hostilite puanlarının evli grupta en düşük, bekâr katılımcı grubunda en yüksek olduğu izlenmiştir (Tablo 4).

Hostilite puanlarının sigara kullanım gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, en yüksek hostilite puan düzeyine sahip grubun sigara kullananlar, en düşük hostilite puanı düzeyine sahip grubunsa sigara kullanmayanlar olduğu izlenmiştir (Tablo 4). Sigara kullanmayanlarla bırakmış olanlar arasında hostilite puanları bakımından izlenen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 4). Hostilite puanlarının alkol kullanım gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, en yüksek hostilite puan düzeyine sahip grubun alkolü bırakmış olanlar, en düşük hostilite puan düzeyine sahip grubun ise alkol kullanmayanlar olduğu izlenmiştir. Alkol kullananlar ve bırakmış olanlar arasındaki puan farkı istatistiksel olarak anlamlı değilken, alkol kullanmayanların hostilite puanları diğer iki gruba göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde düşük bulunmuştur (Tablo 4).

Hostilite puanlarının madde kullanım gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, en yüksek hostilite puan düzeyine sahip grubun çoklu madde kullanımı olanlar, en düşük hostilite puan düzeyine sahip grubunsa madde kullanmayanlar olduğu izlenmiştir. Çoklu tip madde kullananlar, tek tip madde kullananlar ve madde kullanmayanlar arasındaki hostilite puanları farkı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Sosyodemografik Özelliklere Göre Hostilite Puanlarının Karşılaştırılması

	Gruplar	N	Ort	SS	P
Yaş Grup* (F=500)	18-23	6.413	9,00	5,21	<,001
	24-29	6.529	7,68	4,73	
	30-38	5.470	6,73	4,28	
	39'den fazla	6.026	5,96	4,04	
Eğitim* (F=30.4)	İlkokul	1.525	7,48	4,74	<,001
	Ortaokul	1.465	7,81	5,02	
	Lise	6.398	7,65	4,91	
	Üniversite	13.351	7,34	4,67	
	Yüksek Lisans	1.740	6,40	4,32	
Medeni Durum* (F=474)	Evli	10.554	6,38	4,22	<,001
	Bekâr	13.048	8,22	4,99	
	Ayrılmış	872	7,27	4,73	
Sigara İçme Durumu* (F=229)	Evet	10.672	8,12	5,01	<,001
	Hayır	12.414	6,78	4,42	
	Bıraktım	1.386	7,25	4,62	
Alkol Tüketim Durumu* (F=188)	Evet	8.275	8,14	5,00	<,001
	Hayır	15.319	6,93	4,53	
	Bıraktım	899	8,39	4,97	
Madde Kullanım Durumu* (F=165)	Madde Kullanımı Yok	22.768	7,23	4,66	<,001
	Tek Madde Kullanımı	1.091	9,19	5,17	
	Birden Çok Madde Kullanımı	635	10,20	5,42	
Cinsiyet ** %95 CI (0.007-0.25)	Erkek	12.302	7,45	4,83	0,037
	Kadın	12.191	7,33	4,66	

* One-Way Anova; ** T-Test; Cohen's d= 0,026; p<0.05

3. Tartışma

Çalışmada hostilite puanları kadın ve erkeklerde birbirine oldukça yakın değerler olduğu görülmüştür. Sosyodemografik açıdan birbirine çok benziyor olması, bu sonuçların karşılaştırılması açısından da oldukça önemlidir.

Öfke toplumsal açıdan bazı kalıp yargılar çerçevesi içerisinde değerlendirilir ve öfkenin erkekler açısından “kabul edilebilir bir duygu olduğu” ima edilir (Jansz & Others, 2000). Ama birçok çalışma kadın ve erkek cinsiyetindeki öfkenin şiddeti, süresi ya da sıklığıyla ilgili elde edilen sonuçlar tutarsızdır. Bazı

çalışmalar kadınların erkeklerden daha yoğun bir öfke bildirme eğiliminde olduklarını gösterirken (Simon & Nath, 2004; Stets & Tsushima, 2001), kadınların öfke dâhil negatif duyguları daha yoğun hissettikleri diğer bulgularla da tutarlıdır. Diğer taraftan, kadınların öfkeyi bastırma eğilimlerinin erkeklere kıyasla daha fazla olduğunu söyleyen çalışmalarda vardır (Haynes & Feinleib, 1980).

Araştırmacılar öfke ifadelerinin ve deneyimlerinin Sosyal Rol Teorisi açısından değerlendirilmesi için seksen iki Alman yetişkinin dâhil edildiği bir çalışma planlamışlardır. Çalışma öfke ifadesi ve deneyimlerinin evlilik türü ve cinsiyete göre farklılığını araştırmayı amaçlamıştır. Geleneksel tarzda evlilik yürüten kadınlar öfkelerini demokratik evliliklere göre daha fazla bastırırken, her iki evlilik türünde de kadınlar erkeklere göre daha fazla öfke deneyimi yaşadığı gösterilmiştir. Fakat öfke ifade oranları açısından demokratik evliliklerde kadın ve erkeklerde bir farklılığın olmadığını ve öfke ifadesinde negatif sosyal kabullerin belirleyici bir rol oynadığını belirtmişlerdir (Fischer and Evers 2011).

Bazı çalışmalarda öfkenin bastırılmasında da cinsiyet farklılıklarının olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Gross & John, 2003; Mitrofan & Ciulovică, 2012). Hatta öfkenin bastırılması ve ifade edilmesiyle ilgili cinsiyetin ilişkisiz olduğunu tespit eden başka çalışmalara da rastlanabilir (Kopper & Epperson, 1991; Milovchevich vd., 2001). Çalışmada hostilete puanları kadın ve erkek bireylerde birbirine oldukça yakın olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle kadın ve erkek bireylerdeki yaş oranları, birey sayıları, benzer oranlardaki eğitim ve medeni durumları değerlendirildiğinde cinsiyetin hostilete puanlarını farklılaştırmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Öfkedeki yoğunluğun ve sıklığın kadınların ve erkeklerdeki farklılıklarıyla ilişkili belirsizliğe rağmen (Kring, 2000), yaşla ilişkili çalışmalar çok daha tutarlı sonuçlar göstermektedir. Çalışmada literatürle uyumlu olarak yaş artışı hostilete puanlarında düşmeyle ilişkili olduğu gösterilmiştir. Özellikle 18-23 yaş arasındaki bireylerin diğer yaş gruplarına göre oldukça yüksek bir hostilete puanı vardır. Yaşla birlikte nörobiyolojik ve hormonal değişikliklere ek olarak kişinin yaşam deneyimindeki artışın, öfke kalıplarındaki tepkiselliği ve sıklığı düşürmesine etki edebilir. Kişi yaşla birlikte daha istikrarlı bir duygu eğilimi gösterir, ilişkilerinde ustalaşır, çeşitli beklenti ve hayal kırıklıklarında bir denge

oluşmaya başlar. Aynı zamanda yaşlı bireyler beklemedikleri durumlarla daha az karşılaşılır, bu durum kendisine dair güven duygusunun artmasıyla sonuçlanır (Blazer vd., 1991).

Bir diğer farklılıkları, kişiler arası çatışmalara yönelik davranışsal tepkilerini düzenleme konusunda genç akranlarından daha iyi olma eğilimidir (Birditt & Fingerman, 2005). Öfkeyle ilişkili çeşitli değişkenler incelendiğinde evliliğin önemli faktörler arasında olduğu, çocuk sahibi olmanın, buna bağlı zaman kısıtlılığının öfkenin yaşla olan ilişkisinde önemli bir etken olabileceği (Bianchi vd., 2006; Mattingly & Sayer, 2006) vurgulanmıştır. Çalışmada evli bireylerin bekârlara göre daha düşük hostilete düzeyi sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda yaş değişkeninde 39 yaş ve üzeri olan bireylerde en düşük seviyededir. Literatürdeki yaşın etkisiyle ilgili yapılan çalışmalarla uyumludur. Bekâr bireylerin daha genç yaşlarda olması da hostilete puanlarındaki yüksekliğe neden olabilir. İlginç olarak eğitim düzeyleri aynı paralellikle yükselmemektedir. Lisansüstü mezunlarının diğer eğitim düzeylerine göre anlamlı bir hostilete puanı düşüklüğüne sahip olduğu görülmüştür. Literatürde yüksek eğitim seviyelerindeki bireylerin ekonomik zorlukları daha az yaşadıkları ve daha yüksek bir özgüven duygusu yaşadıkları belirtilmiştir (McLeod, 2013; Ross & Van Willigen, 1997). Ülkemizde de benzer olarak eğitim seviyesinin iş olanakları açısından daha avantajlı olması, lisansüstü eğitim seviyelerine sahip olan bireylerin hostilete puanlarındaki düşüklüğü açıklayabilir. Ayrıca bu bireyler belirli bir yaşın üstünde oldukları için puanlarında düşük olması oldukça anlamlıdır.

Yapılan birçok çalışma hostilete ve bağımlılık arasında oldukça güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Erkeklerde agresif davranışlar doğrudan sigara içme için bağımsız risk faktörleri arasında yer alırken, kadınlarda hostiletenin sigara içmeyi öngörebilen bağımsız risk faktörü olduğu gösterilmiş, aynı çalışmadaysa hostiletenin hem kadınlarda hem de erkeklerde alkol tüketimi için risk faktörleri arasında olduğu belirtilmiştir (Whiteman vd., 1997). Fransız Gazel Kohort çalışmasında 15 bine yakın kişinin 20 yıl boyunca alkol kullanımını bildirişi takibi yapılmış ve hostilete ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bütün cinsiyetlerde hostiletenin alkol kullanımıyla oldukça güçlü bir ilişki içerisinde olduğu ve alkol bağımlılığı açısından hostiletenin düşürülmesine yönelik müdahalelerin alkol bağımlılığı tedavileri açısından faydalı olabileceği önerilmiştir (Airagnes vd., 2017).

Özellikle öfke ve düşmanlık bilişsel ve sosyal açıdan öz düzenleme becerilerinden etkileniyor olduğu bilinmektedir (Albert Bandura vd., 1999). Bağımlılıktaki temel sorunlardan birisi de duygu düzenleme becerilerinin bozulmasıdır ve sigara bağımlılığından, alkol ve madde bağımlılığına kadar birçok bağımlılık türüyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Thorberg and Lyvers 2010; Estévez vd. 2017; Petit vd. 2015; Jouanne vd. 2005). Öfke yoksunluk gibi durumlarda (Quinn vd. 2014; Livne vd. 2019), aşırma durumlarında (Pombo vd. 2016), bağımlılık tedavisinde (Williams and Kraft, 2012), madde kullanımının tetiklenmesinde (Ansell vd., 2015; McCormick & Smith, 1995) önemli bir işlevi vardır.

Öfkenin bağımlılıkla olan ilişkisi yukarıdaki sayılan durumlarla da sınırlı değildir. Hostilite, beyindeki nikotin metabolizmasında hızlanmaya neden olarak, sigara bağımlılığını arttırabildiği gösterilmiştir (Fallon vd., 2004). Eroin, esrar ve sigara bağımlılığında ifade edilen öfke düzeylerinin depresyonla karşılaştırılmasının yapıldığı bir çalışmada, eroin bağımlılığının ağır sigara içicilerden ve esrar kullananlardan çok daha yüksek olduğu ve bu üç grupta da ifade edilen öfkenin depresyonun ana belirleyici olduğunu göstermişlerdir (Mujtaba vd., 2015). Madde kullanan bireylerde depresyonun dışında, maddeyi hatırlatan, yeniden kullanıma teşvik eden faktörlerden birisi hostilitedir (Ansell vd., 2015; McCormick & Smith, 1995). Hostilite hem madde bağımlılığın devam etmesine, hem de tedavinin prognozunda (Handelsman vd., 2000; McCormick and Smith 1995; Robinson vd., 2001) dikkate alınması gerekmektedir. Bu çalışmada sigara, alkol ve madde kullanımları olan bireylerdeki hostilite skorlarının yüksek oluşu literatürle uyumludur.

Sonuç

Bu araştırmada daha yüksek hostilite düzeyi ile ilişkili bulunan faktörler şunlardır:

- Yaş arttıkça hostilite düzeyinde azalma gözlemlenmiştir.
- Bekâr bireylerde evli ve boşanmış bireylere göre daha yüksek hostilite skorları vardır.
- Sigara-alkol ve madde kullanımı olan gruplarda hostilite puanlarının içmeyen gruplara göre oldukça yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

- Lisansüstü mezunlarında hostilete puanları diğer eğitim düzeylerine göre düşük hostilete puanları olduğu tespit edilmiştir.
- Erkeklerde hostilete puanları kadınlara göre istatistiksel olarak anlamlı ($p=0,037$) yüksektir. Fakat aradaki fark oldukça küçüktür.

Literatürde hostilete düzeylerinin genel popülasyon üzerine olan etkisiyle ilgili çok az çalışma vardır. Ülke genelinde, Türkiye'nin tüm bölgelerinden, geniş bir yaş ve eğitim yelpazesinden seçilen bir örnekleme hostiletenin değerlendirilmesi sonuçların değerlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Literatürde geleneksel aile yapılarına sahip olan bölgelerde kadınların öfkeyi daha az ifade ettiği, daha fazla bastırıldığı vurgulanırken, bu yapılan çalışmayla hostiletenin cinsiyetten bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Böylece öfkenin düşünsel ve motivasyonel komponenti olan hostileteyle ilgili önemli bir sonuca varılmıştır. Öfke ve hostiletenin duygu düzenleme becerileriyle olan ilişkisi göz önüne alındığında, genç yaştan itibaren bireylerin duygu farkındalıklarının, duygu düzenleme becerilerinin geliştirilmesi, öfke, hostilete ve bağımlılık gibi pek çok sorunun önüne geçebileceği ifade edilebilir.

Kaynakça

- Airagnes, G., Lemogne, C., Gueguen, A., Hoertel, N., Goldberg, M., Limosin, F., & Zins, M. (2017). Hostility Predicts Alcohol Consumption Over A 21-Year Follow-Up In The Gazel Cohort. *Drug And Alcohol Dependence*, 177, 112–123.
- Ansell, E. B., Laws, H. B., Roche, M. J., & Sinha, R. (2015). Effects Of Marijuana Use On Impulsivity And Hostility In Daily Life. *Drug And Alcohol Dependence*, 148, 136–142.
- Bandura, A. (1999). Moral Disengagement In The Perpetration Of Inhumanities. *Personality And Social Psychology Review: An Official Journal Of The Society For Personality And Social Psychology, Inc*, 3(3), 193–209.
- Bandura, A., Freeman, W. H., & Lightsey, R. (1999). Self-Efficacy: The Exercise Of Control. Springer. <https://connect.springerpub.com/content/sgrj-cp/13/2/158.full.pdf> (15.11.2019).
- Barefoot, J. C., Dodge, K. A., Peterson, B. L., Dahlstrom, W. G., & Williams, R. B., Jr. (1989). The Cook-Medley Hostility Scale: Item Content And Ability To Predict Survival. *Psychosomatic Medicine*, 51(1), 46–57.
- Berkowitz, L., & Harmon-Jones, E. (2004). Toward An Understanding Of The Determinants Of Anger. *Emotion*, 4(2), 107–130.
- Bianchi, S. M., Robinson, J. P., & Milke, M. A. (2006). *The Changing Rhythms Of American Family Life*. Russell Sage Foundation.
- Birditt, K. S., & Fingerhman, K. L. (2005). Do We Get Better At Picking Our Battles? Age Group Differences In Descriptions Of Behavioral Reactions To Interpersonal Tensions. *The Journals Of Gerontology. Series B, Psychological Sciences And Social Sciences*, 60(3), P121–P128.
- Blazer, D., Burchett, B., Service, C., & George, L. K. (1991). The Association Of Age And Depression Among The Elderly: An Epidemiologic Exploration. *Journal Of Gerontology*, 46(6), M210–M215.
- Bussey, K. (2020). Development Of Moral Disengagement. In *The Oxford Handbook Of Moral Development* (Pp. 305–326). <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190676049.013.17> (25.11.2019).

- Caprara, G. V., Tisak, M. S., Alessandri, G., Fontaine, R. G., Fida, R., & Paciello, M. (2014). The Contribution Of Moral Disengagement In Mediating Individual Tendencies Toward Aggression And Violence. *Developmental Psychology*, 50(1), 71–85.
- Carstensen, L. L., Pasupathi, M., Mayr, U., & Nesselroade, J. R. (2000). Emotional Experience In Everyday Life Across The Adult Life Span. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 79(4), 644.
- Deffenbacher, J. L., Oetting, E. R., Lynch, R. S., & Morris, C. D. (1996). The Expression Of Anger And Its Consequences. *Behaviour Research And Therapy*, 34(7), 575–590.
- Estévez, A., Jáuregui, P., Sánchez-Marcos, I., López-González, H., & Griffiths, M. D. (2017). Attachment And Emotion Regulation In Substance Addictions And Behavioral Addictions. *Journal Of Behavioral Addictions*, 6(4), 534–544.
- Everly, G. S., Jr. (2012). *A Clinical Guide To The Treatment Of The Human Stress Response*. Springer Science & Business Media.
- Fabes, R. A., & Martin, C. L. (1991). Gender And Age Stereotypes Of Emotionality. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 17(5), 532–540.
- Fallon, J. H., Keator, D. B., Mbogori, J., Turner, J., & Potkin, S. G. (2004). Hostility Differentiates The Brain Metabolic Effects Of Nicotine. *Brain Research. Cognitive Brain Research*, 18(2), 142–148.
- Fischer, A. H., & Evers, C. (2011). The Social Costs And Benefits Of Anger As A Function Of Gender And Relationship Context. *Sex Roles*, 65(1), 23–34.
- Gordon, I., Martin, C., Feldman, R., & Leckman, J. F. (2011). Developmental Cognitive Neuroscience. *Accident; Analysis And Prevention*, 1(4), 471–493.
- Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual Differences In Two Emotion Regulation Processes: Implications For Affect, Relationships, And Well-Being. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 85(2), 348–362.
- Handelsman, L., Stein, J. A., Bernstein, D. P., Oppenheim, S. E., Rosenblum, A., & Magura, S. (2000). A Latent Variable Analysis Of Coexisting Emotional

Deficits In Substance Abusers: Alexithymia, Hostility, And PTSD. *Addictive Behaviors*, 25(3), 423–428.

Haynes, S. G., & Feinleib, M. (1980). Women, Work And Coronary Heart Disease: Prospective Findings From The Framingham Heart Study. *American Journal Of Public Health*, 70(2), 133–141.

Jansz, J., & Others. (2000). Masculine Identity And Restrictive Emotionality. *Gender And Emotion: Social Psychological Perspectives*, 166–186.

Johnson, J. T., & Shulman, G. A. (1988). More Alike Than Meets The Eye: Perceived Gender Differences In Subjective Experience And Its Display. *Sex Roles*, 19(1-2), 67–79.

Jouanne, C., Edel, Y., & Carton, S. (2005). Emotional Deficits Among Multiple Substances Abusers. *Annales Medico-Psychologiques*, 163(8), 625–630.

Kalleberg, A. L., & Loscocco, K. A. (1983). Aging, Values, And Rewards: Explaining Age Differences In Job Satisfaction. *American Sociological Review*, 48(1), 78–90.

Kopper, B. A., & Epperson, D. L. (1991). Women And Anger: Sex And Sex-Role Comparisons In The Expression Of Anger. In *Psychology Of Women Quarterly* (Vol. 15, Issue 1, Pp. 7–14). <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1991.tb00474.x> (20.01.2020).

Kring, A. M. (2000). Gender And Anger. *Gender And Emotion: Social Psychological Perspectives.*, 331, 211–231.

Leyse-Wallace, R. (Ed.). (2013). Aggression, Anger, Hostility, And Violence. In *Nutrition And Mental Health* (Vol. 33, Pp. 31–40). CRC Press.

Livne, O., Shmulewitz, D., Lev-Ran, S., & Hasin, D. S. (2019). DSM-5 Cannabis Withdrawal Syndrome: Demographic And Clinical Correlates In U.S. Adults. *Drug And Alcohol Dependence*, 195, 170–177.

Mattingly, M. J., & Sayer, L. C. (2006). Under Pressure: Gender Differences In The Relationship Between Free Time And Feeling Rushed. *Journal Of Marriage And Family Counseling*, 68(1), 205–221.

- Mccormick, R. A., & Smith, M. (1995). Aggression And Hostility In Substance Abusers: The Relationship To Abuse Patterns, Coping Style, And Relapse Triggers. *Addictive Behaviors*, 20(5), 555–562.
- Mcleod, J. D. (2013). Social Stratification And Inequality. In C. S. Aneshensel, J. C. Phelan, & A. Bierman (Eds.), *Handbook Of The Sociology Of Mental Health* (Pp. 229–253). Springer Netherlands.
- Mennino, S. F., Rubin, B. A., & Brayfield, A. (2005). Home-To-Job And Job-To-Home Spillover: The Impact Of Company Policies And Workplace Culture. *The Sociological Quarterly*, 46(1), 107–135.
- Milovchevich, D., Howells, K., Drew, N., & Day, A. (2001). Sex And Gender Role Differences In Anger: An Australian Community Study. *Personality And Individual Differences*, 31(2), 117–127.
- Mirowsky, J., & Ross, C. E. (1995). Sex Differences In Distress: Real Or Artifact? *American Sociological Review*, 449–468.
- Mirowsky, J., & Ross, C. E. (2002). Measurement For A Human Science. *Journal Of Health And Social Behavior*, 43(2), 152–170.
- Mirowsky, J., & Ross, C. E. (2017). Social Causes Of Psychological Distress. <https://doi.org/10.4324/9781315129464>.
- Mirowsky, J., Ross, C. E., & Van Willigen, M. (1996). Instrumentalism In The Land Of Opportunity: Socioeconomic Causes And Emotional Consequences. *Social Psychology Quarterly*, 322–337.
- Mitrofan, N., & Ciulovică, C. (2012). Anger And Hostility As Indicators Of Emotion Regulation And Of The Life Satisfaction At The Beginning And The Ending Period Of The Adolescence. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 33, 65–69.
- Mujtaba, A., Malik, F., & Iftikhar, R. (2015). Anger, Depression And Locus Of Control Among Heavy Smokers, Cannabis Users And Heroin Addicts. *The International Journal Of Indian Psychology*, 3(1), 51-66.
- Obermann, M.-L. (2011). Moral Disengagement In Self-Reported And Peer-Nominated School Bullying. *Aggressive Behavior*, 37(2), 133–144.

- Özmen, A. (2006). Öfke: Kuramsal Yaklaşımlar Ve Bireylerde Öfkenin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Etmenler. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39(1), 39–56.
- Paciello, M., Fida, R., Tramontano, C., Lupinetti, C., & Caprara, G. V. (2008). Stability And Change Of Moral Disengagement And Its Impact On Aggression And Violence In Late Adolescence. In *Child Development* (Vol. 79, Issue 5, Pp. 1288–1309). https://doi.org/10.1111/j.1467_8624.2008.01189.x (15.02.2020).
- Petit, G., Luminet, O., Maurage, F., Tecco, J., Lechantre, S., Ferauge, M., Gross, J. J., & De Timary, P. (2015). Emotion Regulation In Alcohol Dependence. *Alcoholism, Clinical And Experimental Research*, 39(12), 2471–2479.
- Pombo, S., Luísa Figueira, M., Walter, H., & Lesch, O. (2016). Motivational Factors And Negative Affectivity As Predictors Of Alcohol Craving. *Psychiatry Research*, 243, 53–60.
- Quinn, A., Sekimura, S., Pang, R., Trujillo, M., Kahler, C. W., & Leventhal, A. M. (2014). Hostility As A Predictor Of Affective Changes During Acute Tobacco Withdrawal. *Nicotine & Tobacco Research: Official Journal Of The Society For Research On Nicotine And Tobacco*, 16(3), 335–342.
- Robinson, E. A., Brower, K. J., & Gomberg, E. S. (2001). Explaining Unexpected Gender Differences In Hostility Among Persons Seeking Treatment For Substance Use Disorders. *Journal Of Studies On Alcohol*, 62(5), 667–674.
- Ross, C. E., & Van Willigen, M. (1997). Education And The Subjective Quality Of Life. *Journal Of Health And Social Behavior*, 38(3), 275–297.
- Russell, J. A., & Fehr, B. (1994). Fuzzy Concepts In A Fuzzy Hierarchy: Varieties Of Anger. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 67(2), 186–205.
- Şahin, N. H., & Durak, A. B. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk Gençleri İçin Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44–56.
- Scherer, K. R., & Tannenbaum, P. H. (1986). Emotional Experiences In Everyday Life: A Survey Approach. *Motivation And Emotion*, 10(4), 295–314.

- Scherer, K. R., Wrانik, T., Sangsue, J., Tran, V., & Scherer, U. (2004). Emotions In Everyday Life: Probability Of Occurrence, Risk Factors, Appraisal And Reaction Patterns. *Social Sciences Information. Information Sur Les Sciences Sociales*, 43(4), 499–570.
- Schieman, S. (1999). Age And Anger. In *Journal Of Health And Social Behavior* (Vol. 40, Issue 3, P. 273). <https://doi.org/10.2307/2676352>
- Schieman, S. (2000). Education And The Activation, Course, And Management Of Anger. *Journal Of Health And Social Behavior*, 41(1), 20–39.
- Schieman, S., & Reid, S. (2008). Job Authority And Interpersonal Conflict In The Workplace. *Work And Occupations*, 35(3), 296–326.
- Shaver, P., Schwartz, J., Kirson, D., & O'Connor, C. (1987). Emotion Knowledge: Further Exploration Of A Prototype Approach. In *Journal Of Personality And Social Psychology* (Vol. 52, Issue 6, Pp. 1061–1086). <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.6.1061>
- Simon, R. W., & Nath, L. E. (2004). Gender And Emotion In The United States: Do Men And Women Differ In Self-Reports Of Feelings And Expressive Behavior? *The American Journal Of Sociology*, 109(5), 1137–1176.
- Smith, C. A., & Kirby, L. D. (2004). Appraisal As A Pervasive Determinant Of Anger [Review Of Appraisal As A Pervasive Determinant Of Anger]. *Emotion*, 4(2), 133–138; Discussion 151–155.
- Smith-Lovin, L. (1995). The Sociology Of Affect And Emotion. *Sociological Perspectives On Social Psychology*, 118–148.
- Stets, J. E., & Tsushima, T. M. (2001). Negative Emotion And Coping Responses Within Identity Control Theory. *Social Psychology Quarterly*, 283–295.
- Strachan, C. E., & Dutton, D. G. (1992). The Role Of Power And Gender In Anger Responses To Sexual Jealousy. *Journal Of Applied Social Psychology*, 22(22), 1721–1740.
- Thoits, P. A. (1989). The Sociology Of Emotions. *Annual Review Of Sociology*, 15(1), 317–342.

- Ünüböl, H., & Sayar, G. H. (2019). TURBAHAR- Türkiye Bağımlılık Risk Profili Ve Ruh Sağlığı Haritası Proje Sonuç Raporu. Üsküdar Üniversitesi Yayınları.
- Thorberg, F. A., & Lyvers, M. (2010). Attachment In Relation To Affect Regulation And Interpersonal Functioning Among Substance Use Disorder In Patients. *Addiction Research & Theory*, 18(4), 464–478.
- Wallbott, H. G., & Scherer, K. R. (1986). Cues And Channels In Emotion Recognition. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 51(4), 690.
- Whiteman, M. C., Fowkes, F. G., Deary, I. J., & Lee, A. J. (1997). Hostility, Cigarette Smoking And Alcohol Consumption In The General Population. *Social Science & Medicine*, 44(8), 1089–1096.
- Williams, R. E., & Kraft, J. S. (2012). *The Mindfulness Workbook For Addiction: A Guide To Coping With The Grief, Stress And Anger That Trigger Addictive Behaviors*. New Harbinger Publications.
- Wilkowski, B. M., & Robinson, M. D. (2008). The Cognitive Basis Of Trait Anger And Reactive Aggression: An Integrative Analysis. *Personality And Social Psychology Review: An Official Journal Of The Society For Personality And Social Psychology, Inc*, 12(1), 3–21.

